

რეცენზია

მარიკა ჯიქია

ქართული თურქოლოგიის ახალი ფურცელი

თურქოლოგიური ლიტერატურის სოლიდური შენამძენია გიული ალასანიას ნაშრომი – ქართველები და ისლამამდელი თურქები.

ამ საკითხით წყაროთმცოდნენი არ დაინტერესებულანო, ამას ნამდვილად ვერ ვიტყვი, თუმცა მონოგრაფიული კვლევის ობიექტად იგი გ. ალასანიას შესაშური ალლოთი და გულმოდგინებით იქცა: ისლამამდელ თურქულ ეთნოსებთან ქართველთა ურთიერთობა პირველად იქნა კომპლექსურად შესწავლილი, რის შედეგადაც მივიღეთ დინამიკაში მოწოდებული საქართველოს ისტორიის თითქმის ცხრასაუკუნოვანი მონაკვეთი.

ისლამამდელი თურქული ეთნოსების შემოსვლა სამხრეთ კავკასიაში არც ერთდროული იყო და არც მხოლოდ ერთი ტრაექტორიის. სამი მიგრაციული ტალღის კვალობაზე – ჰუნების, ხაზარებისა და ყივჩაყების – კვლევა სამი მიმართულებითაა გაშლილი და ნაშრომის ქრონოლოგიური ჩარჩო, შესაბამისად, მოიცავს განსახილველი მოვლენის სამ ეტაპს, ხოლო ნაკვეთები მათ შესახებ თავებად აღიქმება. დასაწყისშივეა მოცემული *ქართული წერილობითი წყაროების ბუნ-თურქები* (თვალში ხშირად მომხვედრია ამ წერილის ციტირება). გ. ალასანია არ ექცევა გამოქვეყნებულ ნაშრომთა ავტორების გავლენის ქვეშ, და მის მიერვე მოძიებული დამატებითი წყაროების დამოუკიდებელ ინტერპრეტაციას იძლევა. ავტორის არგუმენტირებული და მართებული დასკვნა – ალექსანდრე მაკედონელამდე მოსული ბუნთურქნი გულისხმობს სკვითებს და არაფერი აქვს საერთო თურქულენოვან მასივთან (გვ. 16) – ფრიად უსიამოვნო დაურჩათ საკუთარი მოდგმის ხელოვნურად „დაძვლებების“ მოსურნე თანამედროვე თურქ ისტორიკო-

სებს, რომლებიც ხან პელაზგებს საზავენ თავიანთ წინაპრებად, ხან – ეტრუსკებს, ხანაც – შუმერებს.

წიგნში უმთავრესია ციკლი *ქართველებისა და ისლამადელი თურქების ურთიერთობის ისტორიიდან* (გვ. 21-86), რომელშიც შედის შემდეგი წერილები:

1. ქართველები და თურქულენოვანი ტომების პირველი გაერთიანებები კავკასიაში;
2. ვახტანგ გორგასლის ურთიერთობა ჰუნებთან: მისი გარდაცვალების თარიღი;
3. მეფობის გაუქმება ქართლში; ურთიერთობა თურქებთან VI საუკუნეში;
4. ქართველების ურთიერთობა ხაზარებთან VII-VIII საუკუნის პირველ ნახევარში.

III საუკუნიდან მოყოლებული ჰუნები არაერთხელ შემოჭრილან საქართველოს ტერიტორიაზე. ეს გახშირდა V საუკუნის პირველ ნახევარში. მათი გამორჩენის მიზეზი არცთუ იშვიათად აჯანყებული სამხრეთკავკასიელების მხარდაჭერა იყო, თუმცა იყო განსხვავებული შემთხვევებიც. ნიშანდობლივია, რომ მკვლევარი დღევანდლობის თვალსაწიერიდან ეგოდენ აქტუალური გეოპოლიტიკური ტერმინით მოიხსენიებს აჯანყებულთ (გვ. 34).

წერილებში – *საქართველო, ჰერაკლე კეისარი და მისი მოკავშირე თურქები, ქართველებისა და ბიზანტია-ხაზარების ურთიერთობა „აფხაზთა სამეფოს“ შექმნის წლებში (ლეონი), ქართველთა ბრძოლა დამოუკიდებლობისათვის და ხაზართა როლი საქართველოს VIII საუკუნის მეორე ნახევრის ისტორიის მოვლენებში (საქართველთა სამეფოს“ შექმნის სათავეებთან) და ყივჩაყები საქართველოში* (გვ. 87-188) – მოძიებული ფაქტების სწორი ანალიზი სავსებით სარწმუნოს ხდის დასკვნებს, ხოლო კვლევის შედეგები სხვა, შინაარსობრივად მომიჯნავე საკითხებზე მომუშავე ისტორიკოსებსაც გამოადგებათ. ვფიქრობ, ბოლო, თავისთავად საინტერესო წიაღსვლების შემცველი, წერილი – *ორბელების კავშირი თურქულ სამყაროსთან: მითი თუ რეალობა?* (ბა-

რათაშვილების წარმომავლობისათვის) შედარებით ნაკლებად ესადაგება წიგნის სათაურად გამოტანილ საკითხს.

წარსულის ამა თუ იმ ფურცლის შესავსებად საისტორიო კვლევა-ძიების წარმმართველი ინტერესი იყო და არის უცხოენოვანი ცნობები საკუთარი ქვეყნის შესახებ. ამ ფონზე შთამბეჭდავია ნაშრომის თითოეული ნაკვეთის წყაროთმცოდნეობითი და ისტორიოგრაფიული ბაზა.

ავტორმა შეძლო, მრავალი წყაროს გამოყენებისა და სპეციალური ლიტერატურის გაცნობის საფუძველზე, სწორად გაეშუქებინა 15 საუკუნის წინანდელი მოვლენები. ეს მოხერხდა ამ საკითხის შესახებ ქართული, ოსმალური, ებრაული, სირიული, არაბული, ბერძნული, სპარსული, სომხური, რუსული, ლათინური, აზერბაიჯანული, გერმანული, თურქული მასალის შეჯერებით. ამ მხრივ ნაშრომი სამაგალითოა მსგავსი კვლევა-ძიებისთვის.

ავტორს შეუსწავლელი არ დარჩენია ქართველებისა და ისლამადელი თურქების ურთიერთობათა მცირე სფეროც კი.

მეცნიერი კრიტიკულად უდგება ტენდენციურ მსჯელობებს და იყენებს მხოლოდ ჭეშმარიტად სამეცნიერო პოზიციის მქონე რელევანტურ მასალას. სწორედ ამიტომ ავტორმა თავის 200-გვერდიან ნაშრომში იუნუს ზეირეკი ერთხელაც არ დაიმოწმა. სხვა შემთხვევაა თურქი წყაროთმცოდნე, ფაჰრეთინ კირზიოღლუ. იგი კარგად ფლობს ოსმალურ მასალას (თუმცა – მხოლოდ ოსმალურს) და ცისფერთვალება, ქერა ყივჩაყების (!!!) სამშობლოდ სამცხეს ასახელებს იმ იმედით, რომ ეგებ ოსმალთა მიერ ძირძველი ქართული მიწების მიტაცება თურქთა (ყივჩაღთა) პირველსაცხოვრისში დაბრუნებად იქნეს აღქმული...

ავტორი ტიპოლოგიურ რაკურსში წარმოაჩენს ახალ და დღემდე ნაკლებად ცნობილ მონაცემებს და მოპოვებული დამატებითი ინფორმაციის საფუძველზე მართებულ დასკვნებს აკეთებს. საერთოდაც, გიული ალასანიას ახასიათებს გამოკვლეული მასალის ახლებურად და უაღრესად საინტერესო კონცეპტუალური სვლებით მოწოდება.

ნაკვეთების ბოლოს მოცემული დასკვნები ინგლისურ რეზიუმეშია

დაფიქსირებული.

რადგან წიგნში, ფაქტობრივად, დაუნჯებულია დიდძალი ბიბლიოგრაფიული მასალა, კარგი იქნებოდა, მასში ჩართული ყოფილიყო: ნ. ბალათურიას, თუმცა საენათმეცნიერო შინაარსის, მაგრამ აგრეთვე ისლამამდელ თურქებთან ურთიერთობის ამსახველი სტატიები; მ. ბელთაძის წერილი – *ხაზარული ტიტულები და საკუთარი სახელები „ქართლის ცხოვრებაში“*; ვ. გოილაძის სტატია – *ჯუანშერის თხზულებაში მოხსენიებული „თურქთა მეფე საბა“ და „ჯიბლა ერისთავი“*. ორივე წერილი ეხება ისლამამდელი თურქების უმაღლეს ხელისუფალს, ხაზართა ხაკანად წოდებულ იაბლუ/ჯაბლუ/ჯიბლას. მ. ბელთაძე მას იხსენიებს ხაზართა ამიერკავკასიაში ლაშქრობების მიმოხილვისას. ვ. გოილაძემ კი ჯუანშერისეული ჯიბლა თურქთა ერისთავის ვინაობა გაარკვია.

გიული ალასანიას ნაშრომის ფუნქციურ-ინფორმაციული სპეციფიკით არის განპირობებული ის, რომ ქართულ ისტორიოგრაფიაში შეივსო ლაკუნა: თურქ-სელჩუკების, ოსმალების, ანატოლიელი თურქების შესახებ სპეციალურ ლიტერატურას გვერდში ამოუდგა ისლამამდელი თურქების – ჰუნების, ხაზარებისა და ყივჩაყების – სამხრეთ კავკასიელებთან, უპირველესად კი ქართველებთან, ურთიერთობის ამსახველი სანიმუშო წიგნი.